

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΥΠΟΔΗΜΑ

3. Από την κατεργασία του δέρματος, στα κομψά σανδάλια

Βγένα Βαρθολομαίου
Αρχαιολόγος

Κάπτωμα (σόλα) από σανδάκι με πλαστικήφαλα καρφιά.

Δύο είδη σανδάλιων.

Τα σανδάλια

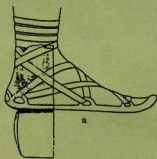
Τα σανδάλια ή σανδάλια ή πέδιλα αποτελούνται από τὸ κάπτωμα (σόλα), συνήθως από δέρμα βοδιού σε ένα ή περισσότερα επάλληλα στρώματα, και από τους ιμάντες (λουριά), συνήθως από γιδωτόμαρο. Οι ιμάντες εφαρμόζονται με ραφή στη σόλα και δένονται χαμηλά γύρω από τον αστράγαλο ή και λίγο ψηλότερα, με απλό τρόπο αλλά και με πολλούς συνδυασμούς, αφήνοντας ακάλυπτο όλο σχεδόν το πόδι, όπως και τα σημερινά πέδιλα. Η σόλα μπορούσε να ήταν και από ξύλο ή από φελλό (για τα γυναικεία σανδάλια), και συχνά είχε καρφιά για να μη λειώνει εύκολα, τέτοια όμως κατασκευή είχαν τα φτηνοπούτσα. Γνωστά είδη σανδάλιων ήταν **αί βλαῦται**, που φορούσαν οι κομψές γυναίκες, αλλά και οι κομψεύμενοι, **αί βουκίδες**, πέδιλο αποκλειστικά γυναικείο, **αί εὐμαρίδες**, ασιατικής προέλευσης σανδάλια από δέρμα κατσικιού, όπως και **αί περισκαί**, γυναικεία σανδάλια που φοριούνταν και στην Ελλάδα, κ.ά.

Πληροφορίες για τα σανδάλια έχουμε πολλές. Στην Αίγυπτο κατασκευάζονταν όχι μόνο από δέρμα αλλά και από φύλλα φοίνικα ή πάπυρο, τουλάχιστον στην Προδυναστική περίοδο. Στην *Παλαιά Διαθήκη* συχνές είναι οι αναφορές σε σανδάλια από δέρματα ζώων, ενώ σε μεσοποταμιακά κείμενα γίνεται λόγος για τα βασιλικά σανδάλια! Όμως τόσο τα αγυπτιακά όσο και τα μεσοποταμιακά πέδιλα διαφέρουν εντελώς από τα ελληνικά, αφού τα πρώτα μοιάζουν αρκετά με τα ελαφριά σημερινά πέδιλα του τύπου "σαγιονάρα", δηλαδή δεν έχουν ιμάντες.

Μινωικές αγγειογραφίες παρουσιάζουν σανδάλιφόρους, και ένα ελεφαντοστέινο αγαλματίδιο ανδρός Μεσομινωικής εποχής φορεί σανδάλια. Τα υποδήματα που φέρουν τα αγάλματα των θεών κατά την Κλασική περίοδο είναι σανδάλια ή "Ηρα είναι "χρυσοπέδιλος", η Ίρις "εὐπέδιλος", ενώ "ἀμβρόσια" είναι τα σανδάλια του Ερμή.

Φτερωτά σανδάλια του Ερμή.

Σχέδιο από μινωικά σανδάλια
ελεφαντοστένου αγαλματιδίου.

Στην *Ίλιάδα* (Κ 22) ο Αγαμέμνωνας φοράει "καλά πέδιλα", ο Εύμαιος στην *Όδύσσεια* (ξ 23) "ἀμφὶ πόδεσιν ἑοῖς ἀράρισκε (=ταίριαζε) πέδιλα" και ο Τηλέμαχος (*Όδύσσεια*, β 4) "ἔδησατο καλά πέδιλα", αν και πέδιλον στον Όμηρο δεν ήταν μόνο το σαντάλι αλλά, γενικά, το υπόδημα. Τα απλά σανδάλια ήταν καθημερινά υπόδημα εξόδου, ενώ τα σανδάλια με περίτεχνα λουριά από δέρμα κατσίκας, διακοσμημένα και στιλβωμένα, ήταν υπόδημα επίσημο. Ως προς την τιμή αγοράς τους, ο Αριστοφάνης (*Πλούτος* 982-3) μας πληροφορεί ότι για ένα ζευγάρι μάλλον πολυτελή πέδιλα "ὄκτω δ' ἂν εἰς ὑποδήματα" (χρειάζονταν οκτώ δραχμές για παπούτσια).

Τα σανδάλια ήταν βασικό στοιχείο υπόδεσης σε όλη τη διάρκεια της Ρωμαϊκής εποχής. Τα ρωμαϊκά πέδιλα μοιάζουν με τα ελληνικά, είναι όμως πολυτελέστερα: κάποιου τύπου τους χρησιμοποιούνται από τον ρωμαϊκό στρατό. Στη Ρώμη μάλιστα υπήρχε και "ἡ οδὸς τῶν σανδαλοπιῶν" (*vicus sandalarius*), ενώ η συντηρία τους ήταν από τις ισχυρότερες. Στα ανάγλυφα του Βωμού της Ειρήνης (*Ara Pacis*) στη Ρώμη, τα εικονιζόμενα πρόσωπα, γυναίκες και άνδρες, φορούν πολλούς τύπους γυναικείων και ανδρικών σανδάλιων.

Λόγω των διαφορετικών κλιματολογικών συνθη-

Παλαοχριστιανική τοιχογραφία στην κατακόμβη της Via Latina, όπου εικονίζονται ο Αριστοτέλης και οι μαθητές του να φορούν σανδάλια.

κών, στην κεντρική και τη δυτική Ευρώπη υιοθετήθηκε από τα ρωμαϊκά σανδάλια μόνον ο τύπος της σόλας, ενώ το φόντι ήταν κλειστό, καλύπτοντας εντελώς όλο το πάνω άκρο του ποδιού². Αντίθετα, στη μεσογειακή περιφέρεια του ρωμαϊκού κόσμου τα σανδάλια χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα έως το τέλος της Ρωμαϊκής εποχής και κατά την Παλαοχριστιανική περίοδο, όπως δείχνουν τοιχογραφίες στις κατακόμβες ἡ μωσαϊκά από παλαοχριστιανικές βασιλικές³.

Σημειώσεις

1. R. J. Forbes, *Studies in Ancient Technology*, τόμ. V, σσ. 23 κ.εξ.

2. *A History of Technology*, τόμ. II, σ. 175.

3. Για το Βυζάντιο και τον ευρωπαϊκό μεσαίωνα γίνεται λόγος μόνο ευκαιριακά.